

**Tussenrapport
Project Werkstart**

Amsterdam, november 1994
Cor van 't Hoff
Eric Lagendijk

Inhoud

	pagina
1 Inleiding	1
2 Project Werkstart	2
2.1 Opzet van het project	2
2.2 Setting van het project	3
3 Voortgang van het project	5
3.1 De trajecten van Werkstart	5
3.2 De methode van Werkstart	7
3.3 De instroom van jongeren	9
4 De jongeren van Werkstart	12
4.1 Kenmerken van de instromers	12
4.2 Feitelijke ontwikkelingen tijdens het traject	14
4.3 Uitstroom	20
5 Het netwerk van Werkstart	23
5.1 Interne samenwerking	23
5.2 Externe samenwerking	24
6 Conclusies en aanbevelingen	28

Bijlage 1: lijst van geïnterviewden

1 Inleiding

Het project Werkstart is ontwikkeld door het Jongeren Opvang Centrum (JOC, een onderdeel van het Sociaal-agogisch Centrum) en de gemeente Amsterdam. Het project sluit nauw aan bij een belangrijke gemeentelijke beleidsprioriteit, namelijk het vergroten van de werkgelegenheid voor en de arbeidsparticipatie van jongeren. In het project worden jongeren na hun detentie niet zomaar los gelaten, maar keren zij onder professionele begeleiding terug in de maatschappij. Deze begeleiding is erop gericht om werk voor de deelnemers te realiseren. Werkstart functioneert vanuit het JOC en vanuit Amal, een behandel-unit voor Marokkaanse jongens.

In mei 1994 hebben de begeleidingscommissie van het project en het Sociaal-Agogisch Centrum opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners (DSP) om evaluatie-onderzoek naar het project te verrichten. In deze tussenrapportage wordt verslag gedaan van de eerste onderzoeksfase, die loopt van februari 1993 tot en met september 1994.

In september 1994 is Amal op last van justitie gesloten. In de onderzochte periode heeft Amal gefunctioneerd en zijn jongens vanuit die instelling in Werkstart ingestroomd. De sluiting had voor het onderzoek op dit moment geen consequenties.

Voor deze tussenrapportage is als volgt te werk gegaan.

- Er zijn interviews gehouden met de beide projectmedewerkers. Daarbij is uitgebreid ingegaan op de voortgang van het project en de inhoudelijke begeleidingsactiviteiten.
- Er is schriftelijk materiaal van het project bestudeerd. Dit betreft de notulen en ander relevant materiaal van de begeleidingscommissie en het verslag van het eerste projectjaar¹.
- Registratiegegevens van jongens zijn geanalyseerd. De registratie van het project is niet geautomatiseerd. Wel worden veel gegevens van jongens en de begeleiding schriftelijk vastgelegd. Na de analyse van een aantal dossiers is in overleg met de projectmedewerkers een zogenaamde project-monitor opgesteld. Deze monitor is per jongen door de projectmedewerkers aan de hand van de gegevens uit de registratie ingevuld. Op basis van de monitor is de situatie van de jongens en het verloop van de begeleiding geanalyseerd.
- Met een aantal relevante sleutelfiguren uit het netwerk van het project is een kort vraaggesprek gehouden. Centraal hierin stonden de wijze van samenwerking met Werkstart en de eventuele knelpunten daarin.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 een beschrijving van de opzet van het project en de setting ervan.

In hoofdstuk 3 gaan we in op de voortgang van het project.

Vervolgens geven we in hoofdstuk 4 een beschrijving van de jongens die hebben deelgenomen en de bereikte resultaten.

Hoofdstuk 5 biedt een beeld van het netwerk dat door het project is opgebouwd en gaan we in op de meningen van vertegenwoordigers van netwerkinstellingen.

Tenslotte trekken we in hoofdstuk 6 een aantal conclusies.

¹ Zie: Project Werkstart, Jongeren Opvang Centrum/Amal Amsterdam, Verslag eerste projectjaar 1-2-1993 tot 1-2-1994.

2 Project Werkstart

2.1 Opzet van het project

De inhoud van het project

Werkstart is een project waarbij jongens vanuit een min of meer gesloten setting van het JOC en Amal worden begeleid naar een werkplek of een werkervaringsplaats. Het project is per 1 februari 1993 gestart. Werkstart heeft een aparte kantoorruimte in het JOC waar men ook cliënten kan ontvangen.

Binnen het project staan de volgende zaken centraal:

- 1 training in sociale vaardigheden, een vast onderdeel van Werkstart;
- 2 beroepsoriëntatie en begeleidde beroepskeuze;
- 3 het realiseren van een (aanvullend) opleidingstraject op basis van een inventarisatie van het onderwijsniveau van de deelnemers;
- 4 een intensieve, individuele begeleiding gedurende het gehele traject ook buiten de inrichting op de werkplek.

Het project past een structurele werkwijze toe. Men stelt op basis van de behoeften van een individuele jongen een trainings/opleidingsplan op. Vervolgens zoekt men voor de deelnemer een geschikte werkplek. Het traject duurt ongeveer acht maanden per deelnemer. Het grootste deel van de uitvoering vindt plaats terwijl de jongere buiten de inrichting verblijft.

Uitgangspunt van Werkstart is een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een geslaagd traject. Men werkt samen met instanties van verschillende sectoren, bijvoorbeeld scholings- en opleidingsvoorzieningen, instanties voor arbeidsvoorziening en instellingen voor jeugdhulpverlening.

In het begin van het traject ligt het zwaartepunt vooral bij "justitiële" instanties (JOC, Amal en Werkstart). Het is de bedoeling dat in de loop van het traject de verantwoording wordt overgenomen door instanties voor de arbeidsvoorziening.

Doelstellingen

De hoofddoelstellingen van het project zijn de volgende.

- Het bieden van een arbeidstoeleidingstraject aan jongens uit het JOC en Amal. De jongens krijgen een aanbod op maat waardoor ze worden voorbereid op en toegerust voor werk. Ze worden actief begeleid totdat ze (vast) werk gevonden hebben.
- Het bevorderen van meer structurele mogelijkheden voor de arbeidstoeleiding van deze justitiële groep.

Aan de hand van deze algemene doelstellingen heeft het project de volgende werkdoelstellingen geformuleerd.

- 1 Het selecteren van jongens in het JOC en Amal die in aanmerking komen voor deelname aan het project en het voorbereiden van deze jongens op werk door middel van training en opleiding.
- 2 Het plaatsen van jongens op voor hen geschikte arbeidsplaatsen gedurende een bepaalde periode en het begeleiden van deze plaatsing.
- 3 Het overbruggen van de overgang van detentie naar vrijheid en zelfstandig leven.
- 4 Het actief bevorderen dat jongens na deze periode zo snel mogelijk vaste arbeidsplaatsen vinden, in samenwerking met geëigende instanties.

- 5 Het opbouwen van een bestand van werkplekken waar de jongens met enige begeleiding van de kant van de werkgever voor de duur van hun plaatsingsperiode in dienst kunnen zijn.
- 6 Het vormen van een netwerk van instellingen en organisaties die jongens kunnen helpen bij het vinden van werk, het behouden van werk en bij het zich verder professioneel ontwikkelen.
- 7 Het nader vormgeven en uitbouwen van werkwijze en methodiek ten aanzien van individuele trajectontwikkeling, arbeidstoeleiding en begeleiding van jongens.

Bij de vijfde doelstelling is door de projectmedewerkers de kanttekening gemaakt dat het opbouwen van zo'n bestand gezien de kleine schaal waarop Werkstart opereert, niet efficiënt is (wel worden in vele sectoren contacten met werkgevers onderhouden).

Doelgroep

Doelgroep van het project zijn in het JOC en Amal verblijvende jongens, die werk noch uitzicht op werk hebben en die niet meer naar school kunnen of willen gaan.

Criteria voor toelating zijn:

- de leeftijd is minimaal 16 jaar;
- de jongen woont in de regio Amsterdam;
- de jongen kan niet meer deelnemen aan het reguliere onderwijs;
- de jongen is gemotiveerd om mee te doen aan het project.

Het streven is om 20 tot 25 jongens per jaar aan het project te laten deelnemen.

Organisatie

Het project heeft twee medewerksters voor 80%, namelijk:

- een coördinator met een tweeledige taak: begeleiding van deelnemers en realisering van beleidsmatige veranderingen voor de cliëntgroep;
- een projectmedewerker met als taak de begeleiding van deelnemers.

Aan het project is een begeleidingscommissie verbonden. Hieraan nemen instanties deel die werkzaam zijn op uiteenlopende terreinen. Het betreft een kinderrechter, de gemeente Amsterdam, het Arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-West, het CBE/Regionaal Bureau Onderwijs, het WODC van het ministerie van Justitie, het huis van bewaring de Havenstraat, het Sociaal-agogisch Centrum en het JOC. De begeleidingscommissie heeft vooral tot taak de beleidsmatige ontwikkeling van het project te begeleiden en te ondersteunen. De begeleidingscommissie adviseert ook over een structurele voortzetting na de experimentele periode.

2.2 Setting van het project

Om een idee te geven van de positionering van het project, geven we een korte schets van de inrichtingen waarbij Werkstart is aangehaakt.

Het JOC is een justitiële inrichting voor opvang en observatie van jongens van 12 tot 18 jaar. Jongens komen er terecht door plaatsing op last van de kinderrechter. Dit kan gebeuren op strafrechtelijke basis in het kader van preventieve hechtenis, of op civielrechtelijke basis in verband met een onder toezicht stelling (OTS).

Amal is op 1 mei 1993 geopend en functioneerde tot september 1994. Het is een behandel-unit voor Marokkaanse jongens van 12 tot 21 jaar. Een jongen wordt in Amal geplaatst op grond van een OTS, een terbeschikking stelling van de regering of een maatregel van bijzondere behandeling.

Het JOC heeft een capaciteit van 33 plaatsen en de gemiddelde verblijfsduur is ongeveer 10 weken. De capaciteit van Amal is 16 plaatsen en de verblijfsduur is 1

à 1.5 jaar. In 1993 zaten in totaal 77 jongens van 16 jaar of ouder in de beide inrichtingen. Van alle jongens ging in dat jaar ongeveer tweederde na vertrek uit de inrichting naar huis en eenderde naar een behandel-setting.

Zowel het JOC als Amal zijn gesloten inrichtingen. Dit betekent echter niet dat de jongens altijd achter gesloten deuren zitten. Met toestemming van de kinderrechter en onder strikte controle van de instelling kunnen zij naar school of naar hun werk. Deze mogelijkheid voor hulpverlening en het gericht werken aan reïntegratie in de samenleving wordt door Werkstart benut.

3 Voortgang van het project

3.1 De trajecten van Werkstart

Werkstart is ontstaan vanuit de invulling van de hulpverleningstaak van het JOC. Het JOC wil meer zijn dan een soort huis van bewaring, men wil jongeren een aanbod doen. Dit gebeurt al langere tijd en op verschillende terreinen, bijvoorbeeld de versterking van contacten met ouders en met scholen. Deze achtergrond is van belang wanneer we ingaan op de verschillende trajecten die binnen het project ontwikkeld zijn.

Bij de opzet van het project had men één vorm van aanpak voor ogen: via een traject van intensieve individuele begeleiding wilde men jongens aan werk helpen. Al vrij snel na de start werd vanuit het JOC aangegeven dat daar ook behoefte bestond aan mogelijkheden voor het opdoen van werkervaring. Men wilde ook jongens op korter durende arbeidsplekken kunnen plaatsen.

Door Werkstart is hierop positief gereageerd. Van belang hierin was het feit dat men tijd beschikbaar had vanwege de op dat moment geringe instroom in het normale traject. Wel is uitgesproken dat het volledige traject de voorkeur heeft omdat dit de deelnemers het meeste oplevert.

In de loop van 1994 kwam vanuit het JOC ook een vraag naar een incidenteel werkproject voor een groep jongens. Mede in verband met de overbrugging van een periode van zwangerschapsverlof van de projectcoördinator is aan deze vraag voldaan. Voordeel ervan is dat de inbedding binnen het JOC wordt bevorderd.

We bespreken kort de twee in Werkstart ontwikkelde trajecten:

- de Individuele Traject Begeleiding (ITB);
- Werkervaringsplaatsen (WEP).

Daarnaast zijn enkele tijdelijke, incidentele Werkprojecten georganiseerd.

ITB

ITB is het hoofdaanbod van Werkstart. De in dit traject toegepaste methode is in de praktijk gegroeid. De opbouw van de ITB-aanpak is gefaseerd.

Voorbereidende fase

Als een jongen instroomt, vindt een gesprek plaats waarbij uitleg wordt gegeven over de bedoelingen. Men maakt duidelijk wat de jongen van Werkstart mag verwachten en andersom, wat Werkstart van de deelnemer verwacht. Beide partijen ondertekenen een contract waarin de wederzijdse afspraken zijn vastgelegd.

De projectmedewerkers brengen het kort onderwijsverleden van de deelnemer in kaart en men test indien nodig zijn niveau. Men maakt een begin met de trainingen voor sociale vaardigheden en met de beroepsoriëntatie en beroepskeuze. Het activeren en motiveren van jongens is belangrijk. Er is in deze fase al contact met het arbeidsbureau over de deelnemer.

Eerste fase

In deze fase zit de jongen nog in het JOC of in Amal. Hij maakt een keuze voor een bepaald beroep en Werkstart gaat op zoek naar een geschikte werkplek. Tegelijkertijd probeert men soms ook een passende beroepsopleiding die de deelnemer naast zijn werk kan volgen te realiseren. Het is de bedoeling dat er, op het moment dat de jongen het JOC of Amal verlaat, een werkplek gevonden is.

De jongens die in het JOC zitten doen ook mee aan het normale dagprogramma zolang ze nog geen werkplek hebben. Als zij gedurende deze fase naar huis gaan, moeten ze terugkomen voor sociale vaardigheidstraining en voortgangsgesprekken. De individuele begeleiding van Werkstart is vooral gericht op het motiveren en activeren van jongens. Het contact in deze fase is intensief, namelijk gemiddeld twee keer per week en duurt in totaal ongeveer drie uur.

Tweede fase

Deze fase gaat in als de deelnemer de inrichting verlaat. Zoveel mogelijk is de jongen dan aan de slag op de werkplek of een opleiding. Er is in deze fase aandacht voor sociale vaardigheden. De behandelde onderwerpen zijn werkgebonden, bijvoorbeeld hoe ga je om met conflicten op de werkplek. Dit vindt meestal plaats op het JOC en eventueel op een plek daarbuiten.

Werkstart blijft in regelmatig contact met de deelnemers. Aanvankelijk zien zij de jongen één keer per week, dit in verband met de begeleiding van de overstap naar buiten. En men probeert in de gaten te houden dat de jongen op tijd naar het werk gaat. Later is er eens per twee of drie weken contact, soms ook telefonisch. Er is regelmatig contact met de begeleiders op de werkplek of de opleiding. Bij problemen kan men altijd een beroep doen op het project en wordt er direct actie ondernomen. In verband met de begeleiding van de jongen voor zaken anders dan het werk (bijvoorbeeld huisversting), probeert het project hulpverleningsinstanties in te schakelen.

Ook wordt in deze fase opnieuw contact opgenomen met instellingen voor de arbeidsvoorziening. Dit is erop gericht om de -inmiddels beter bemiddelbare- deelnemer over te dragen voor verdere bemiddeling.

Afrondende fase

Na ongeveer acht maanden beëindigt de deelname aan Werkstart. Het project draagt zo mogelijk de verantwoording over naar instellingen voor de reguliere arbeidsvoorziening. Indien nodig schakelt Werkstart ook nog andere instanties in voor hulp. Het is zoveel mogelijk de bedoeling dat de jongen op eigen kracht verder kan.

Tenslotte krijgt de deelnemer een certificaat en een tegoedbon voor raad en advies in de toekomst.

WEP

In JOC en Amal zitten jongens soms voor langere tijd zonder dat zij een dagbesteding hebben en zonder dat duidelijk is hoe hun nabije toekomst eruit zal gaan zien. Er kan sprake zijn van een nog lopende strafzaak, van een nog niet-afgerond persoonlijkheidsonderzoek of van een wachtlijst voor plaatsing in een tehuis. Deze jongens komen niet voor ITB in aanmerking, maar sommigen willen wel werken.

Voor deze jongens is de WEP-aanpak ontwikkeld. Zij kunnen gedurende een korte periode betaalde werkervaring opdoen. Voor deelname aan WEP gelden twee criteria: men moet minstens 16 jaar zijn en gemotiveerd voor werk. De analyse van het onderwijsniveau, de beroepsoriëntatie en de trainingen van sociale vaardigheden vinden in verkorte vorm plaats.

Incidentele Werkprojecten

Het derde traject van Werkprojecten is gericht op kennismaking met werk. Werkstart organiseert deze projecten in nauwe samenwerking met het JOC-dagprogramma. Onder begeleiding gaan jongens in groepen aan het werk, dit werk is onge-

taald. De projecten draaiden vooral in de zomer van 1994 en betreffen:

- een sleutelproject aan een bus van het JOC;
- een onderhoudsproject in stadsdeel Buitenveldert;
- een project in de bollenteelt.

Werkstart ziet deze aanpak niet als een kernactiviteit en vraagt zich af of zij binnen de projectdoelstellingen valt.

3.2 De methode van Werkstart

Begeleiding

Kenmerk van project Werkstart is het leveren van maatwerk. Maatwerk is om verschillende redenen noodzakelijk.

- Jongens kunnen op elk moment in het JOC terecht komen en dat betekent dat ook instroom in Werkstart altijd mogelijk is. Het is praktisch bijna onmogelijk om jongens als groep in programma's te laten meedraaien.
- De situatie van de jongens is vaak problematisch. Hun opleiding is slecht en ze hebben weinig of geen werkervaring. Vaak zijn er problemen in de thuissituatie. Zonder een op de persoon gerichte begeleiding hebben veel van deze jongens weinig kans op de arbeidsmarkt.

De begeleiding vanuit het project is intensief. Er wordt veel tijd en energie in de jongens geïnvesteerd. Het werk beperkt zich niet tot de kantooruren en vereist een praktische en flexibele opstelling. Men gaat echt samen met de jongen op pad. De projectmedewerkers voeren gesprekken met jongens en begeleiden hen naar instanties als het arbeidsbureau en scholingsinstituten. Ook gaan ze mee naar een kennismakingsgesprek met een werkgever. Werkstart neemt zaken niet uit handen. Men spreekt jongens aan op de eigen verantwoordelijkheid en tracht hen te stimuleren. De eigen aanpak wordt gekarakteriseerd als 'hard' en 'serieus'. De begeleider zelf bepaalt voor een groot deel zelf de invulling ervan; dit betekent dat onderlinge verschillen kunnen bestaan in de werkwijze.

Er zijn jongens bij die doorgewinterd zijn in de hulpverlening en die op een speciale manier begeleid moeten worden. Werkstart slaagt daar naar eigen zeggen redelijk goed in: men weet vaak de juiste snaar te raken. Mogelijk speelt het feit dat beide projectmedewerkers vrouw zijn, een rol.

Werkstart biedt ook op het werk intensieve begeleiding. Als een jongen eenmaal aan het werk is hebben de projectmedewerkers in het begin in principe elke dag contact met een jongen en om de dag met de baas. Ze zien de jongen ongeveer één keer per twee weken, en bespreken de vorderingen dan uitgebreid. Met werkgevers is de vaste afspraak dat Werkstart gebeld wordt bij problemen. Naarmate een jongen langer op een plek zit, neemt de begeleiding in intensiteit af.

Behalve het onderhouden van contacten met werkgevers, gaat men altijd op huisbezoek en probeert de ouders of de voogd te stimuleren. Het is zeer belangrijk om te weten of de jongens steun vinden bij hun ouders en om deze te informeren en te instrueren.

De begeleiding van Werkstart is zoveel mogelijk op het werk gericht en niet op zaken daarbuiten, zoals huisvesting. Dit is niet altijd eenvoudig te scheiden omdat de woonsituatie van een deelnemer ontzettend belangrijk is: zonder huis of kamer is het bijna onmogelijk werken vol te houden. Werkstart zorgt soms voor lichte begeleiding, maar dan in de zin van advisering of doorverwijzing (het geven van adressen van kamerbureaus, of aanmelding bij een begeleid kamerwonen-project).

Als een jongen begeleiding op andere terreinen nodig heeft, probeert Werkstart een doorverwijzing naar de juiste (hulpverlenings)instelling te realiseren.

Bij de deelname aan het project kunnen zich knelpunten voordoen.

- Ondanks een positieve start, kunnen jongens ongemotiveerd raken, zeker als zij buiten de inrichting weer in hun oude wereldje terecht komen. Het is van belang dat men erin slaagt een vertrouwensband met de jongen op te bouwen. Vanuit die band kan aan de motivatie gewerkt worden.
- Er kunnen problemen ontstaan als een jongen goed functioneert in Werkstart, maar juist slecht in het JOC of Amal. Vanuit de inrichting kunnen maatregelen noodzakelijk worden geacht, die tegen het belang van Werkstart indruisen (bijvoorbeeld de straf dat iemand niet naar buiten mag, terwijl hij naar zijn werk moet). Om dergelijke conflicten te voorkomen of op te lossen, is goed contact nodig tussen het project en de inrichting. Voorkomen moet worden dat Werkstart en het JOC of Amal tegen elkaar worden uitgespeeld.
- Jongens kunnen een beroep op Werkstart doen voor verdere begeleiding buiten het werk. Zo mogelijk worden dan andere hulpverleningsinstanties ingeschakeld.

Inventarisatie van het onderwijsniveau

De inventarisatie van het onderwijsniveau van de deelnemers vindt plaats bij de aanvang van het traject. Het richt zich met name op rekenen en beheersing van de Nederlandse taal. Men benut verkregen informatie bij de intake door de instelling en eventueel neemt men een test af. Achterliggende bedoeling is het wegwerken van achterstanden. Men maakt daarom ook plannen voor een beroepsgerichte opleiding en voert deze uit.

Sociale-vaardigheidstraining

Een belangrijk onderdeel van het project is de sociale vaardigheidstraining. Gedurende de gehele periode dat een jongen aan Werkstart deelneemt, besteedt men hieraan aandacht. Het meest intensief gebeurt dat in de beginfase. Veel jongens hebben een gebrek aan sociale vaardigheden.

De training in sociale vaardigheden van Werkstart is specifiek op het werk gericht. Ze worden meestal individueel gegeven. Als er meer jongeren ingestroomd zijn met een vergelijkbare behoefte op dit gebied, vinden ook groepstrainingen plaats. Maar ook deze zijn altijd individueel gericht.

De inhoud van de training is afhankelijk van de jongere en diens situatie. Men werkt aan het zelfvertrouwen van jongens en tracht hem inzicht te geven in de eigen sterke kanten. Er is geen standaard-pakket; steeds bepaalt men aan de hand van het verhaal van de jongen welke aspecten specifieke aandacht nodig hebben. Hierbij zet men verschillende methoden in, zoals de bestaande Goldstein-methode. Ook in begeleidingsgesprekken of op pad naar een werkgever worden jongens getraind.

Beroepsoriëntatie

Soms hebben jongens er geen idee van welke beroepen er zijn en wat iemand met een bepaald beroep ongeveer doet. Door inzet van onconventionele middelen proberen de medewerkers van Werkstart daarover duidelijkheid te verschaffen. Samen met jongens bekijken ze plaatjes en bespreken wat het uitgebeelde beroep allemaal inhoudt. Ook op fietstochten door de stad brengen de medewerkers spelenderwijs beroepen die men tegenkomt ter sprake en geeft er uitleg over. Soms ook wordt het Centrum voor Beroepsoriëntatie en Beroepsopleiding (CBB) ingeschakeld.

Werkplek

Werkstart zoekt op allerlei manieren naar arbeidsplaatsen. Ook hier gaat men meer onconventionele methoden niet uit de weg. Men boort contacten aan in de netwerken die zijn opgebouwd of zoekt in de gouden gids naar potentiële werkgevers.

De projectmedewerkers schrijven brieven naar werkgevers, bellen met hen of gaan zelf langs bij werkgevers met de vraag of er plekken voor de jongens beschikbaar zijn.

Deze methode is arbeidsintensief en vereist doorzettingsvermogen. Dit blijkt uit de volgende uitspraak van een begeleider:

"Ik voel me soms net een Jehova-getuige".

Daarnaast tracht men werkplekken te vinden via meer reguliere kanalen, namelijk:

- het Arbeidsbureau; dit liep aanvankelijk niet heel soepel, maar daarin is in de loop van het project verandering gekomen (zie 5.2);
- intermediairs als uitzendbureaus (zoals Coloured Holland en Start) en consulenten leerlingensysteem.

De meeste werkgevers die jongens plaatsen zijn volgens een projectmedewerker sociaal-bewogen. Ze herkennen vaak de situatie van deze jongens, bijvoorbeeld omdat ze zelf (of iemand in hun omgeving) een pleegzoon hebben die in een vergelijkbare positie verkeert. Ze willen deze jongens graag een kans geven.

3.3 De instroom van jongeren

Instroom vanuit het JOC

In de beginfase van Werkstart bestonden er geen duidelijke afspraken met het JOC over de aanmeldingsprocedure. De medewerkers van Werkstart introduceerden het project zelf bij de werkers van het JOC. Door het leggen van persoonlijke contacten werd Werkstart steeds bekender en is het steeds meer 'in het systeem' van de werkers terecht gekomen. Dit bevorderde de instroom van deelnemers.

Deze ontwikkeling werd op de achtergrond gestimuleerd door het management van het JOC. Daar ziet men Werkstart heel duidelijk als een eigen project dat een extra aanbod betekent voor jongens die in het JOC verblijven.

Na enkele maanden zijn er meer structurele afspraken gemaakt tussen het JOC en Werkstart over de instroom. Binnen het JOC bestaat een wekelijks overleg over de voortgang van jongens. Werkstart neemt vanaf medio 1993 deel aan het wekelijkse overleg van de oudste groepen. Onderdeel van de bespreking is de vraag of een jongen in aanmerking komt voor een plaats bij Werkstart. De bestaande criteria voor de instroom worden in gezamenlijk overleg toegepast. Naast de harde criteria van woonplaats en leeftijd wordt gekeken naar het algemene beeld van een jongen: is iemand gemotiveerd of niet? Als tot instroom bij Werkstart wordt besloten, bekijkt men de week daarna hoe de intake verloopt. Tijdens het verblijf van de jongen in het JOC wordt steeds de voortgang besproken, ook zijn vorderingen binnen Werkstart.

Daarnaast is een draaiboek opgesteld voor de samenwerking waarin aanmelding een belangrijk item is. Afsproken is dat bij het intake-gesprek door het JOC informatie wordt gegeven over Werkstart.

Instroom vanuit Amal

De aanmelding van jongens door Amal is anders verlopen dan die vanuit het JOC. Werkstart begon korte tijd voordat Amal van start ging. Beide initiatieven waren dus in ontwikkeling.

Werkstart stelde zich in de beginfase passief op, men wilde Amal niet voor de voeten lopen. Amal was zeker in de beginperiode sterk op zichzelf gericht, waardoor samenwerking moeizaam verliep. Er vond geen regelmatig overleg plaats tussen Werkstart en Amal over aanmelding of andere onderwerpen. Omdat Amal geen wekelijkse voortgangsoverleggen over haar jongens hield, kon Werkstart daar niet bij aansluiten.

Er is eind 1993 net als voor het JOC, een draaiboek opgesteld voor samenwerking tussen Werkstart en Amal. Ook hier is de afspraak dat aan jongens van Amal bij de intake informatie gegeven wordt over Werkstart. Vervolgens vindt overleg plaats tussen de coach en Werkstart of instroom tot de mogelijkheden behoort. Ondanks deze afspraken stroomden aanvankelijk weinig jongens in. Dit is ook in de begeleidingscommissie van Werkstart besproken. Over de jongens die wel instroomden verliep de communicatie moeizaam.

Vanuit Werkstart is daarna meer actie ondernomen. Er is afgesproken dat met de coördinator van Amal periodiek jongens doorgenomen zouden worden of zij voor Werkstart in aanmerking komen². Bovendien trachtte men de informele contacten met de werkers van Amal aan te halen door regelmatig binnen te lopen. Hierdoor ontstonden ook contacten met de jongens zelf.

Per juni 1994 is de coördinatie van Amal door het JOC overgenomen. Volgens mededeling van de geïnterviewde, verbleven er op het moment van sluiting van Amal in september 1994 vijf jongens die voldeden aan de instroom-criteria en die aangemeld zouden worden bij Werkstart. Dit is door uitplaatsing van de jongens naar andere inrichtingen niet gebeurd.

Een knelpunt bij de aanmeldingen vanuit Amal was, dat Amal zich in eerste instantie richtte op de scholing van jongens; dit vanwege de constatering dat het daarmee slecht gesteld is en een goede opleiding een noodzakelijke voorwaarde is voor de toekomst van de jongens. Bovendien probeerden groepsleiders van Amal zelf ook werk voor de jongens te regelen.

Deelnamecijfers

In de periode 1 februari 1993 tot 1 oktober 1994 hebben 50 jongens aan Werkstart deelgenomen. De verdeling over de verschillende aanpakken is als volgt:

- 29 deelnemers aan ITB;
- 8 deelnemers aan WEP;
- 10 deelnemers aan Werkprojecten;
- 3 deelnemers aan losse onderdelen, te weten beroepsoriëntatie en training sociale vaardigheden.

In het eerste projectjaar (van 1 februari 1993 tot 1 februari 1994) waren er 22 deelnemers aan ITB en WEP³. Van 1 februari tot 1 oktober 1994 zijn 15 jongens ingestroomd; dit betekent een instroom op jaarbasis van 22 à 23 jongens. Daarmee is de instroom over 1994 ongeveer gelijk aan die in 1993.

Voor een beoordeling van de mate van instroom, is over vrijwel dezelfde periode het aantal jongens dat in het JOC en Amal verblijft nagegaan. Dit voorzover de jongens voldoen aan de harde instroom-criteria van het project, namelijk: een

² Aan deze afspraak overigens is nooit invulling gegeven, aanvankelijk vanwege wederzijds tijdgebrek, later omdat Amal werd gesloten.

³ Zie het Verslag van het eerste projectjaar van Project Werkstart.

leeftijd van 16 jaar of ouder en woonachtig in de regio⁴. In totaal zijn 120 jongens die aan beide criteria voldoen geplaatst:

- 57 in het JOC in 1993;
- 3 in Amal in 1993;
- 60 in het JOC in 1994 (tot 1 oktober);
- 2 in Amal in 1994 (tot 1 september).

Van de jongens die aan de harde criteria van Werkstart voldoen, stroomt ruim 40% in. Ongeveer eenderde van het totaal doet mee aan ITB of WEP (37 van de 120 jongens) en bijna 10% aan Werkprojecten.

Bij de instroom van de jongens kiest het project niet alleen voor de relatief gemakkelijke gevallen. Men accepteert ook jongens in een zeer problematische situatie verkeren, mits zij voldoende gemotiveerd zijn en aan de criteria voldoen.

Zowel de medewerkers van Werkstart als de geïnterviewden van het JOC zijn van mening dat de instroom goed verloopt en dat zich hierin geen knelpunten voordoen. Men geeft aan dat het in de beginfase weleens voorkwam dat een jongen die wel aan de criteria voldeed niet instroomde. Men is van mening dat dit in het tweede projectjaar niet of nauwelijks voorkomt.

Ondanks de soms stroeve gang van zaken is ook een redelijk aantal jongens uit Amal ingestroomd. Uit hoofdstuk 4 blijkt dat het om 5 jongens gaat. Aangezien hier ook WEP-ers bijzitten, zijn niet alle 5 jongens uit Amal die aan de criteria voldoen, ingestroomd.

⁴ In hoeverre jongens aan de twee andere instroomcriteria voldoen is niet vast te stellen. Er bestaat geen betrouwbare registratie van de mogelijkheid tot deelname aan het onderwijs. Ook wordt niet geregistreerd of iemand gemotiveerd is voor werk.

4 De jongeren van Werkstart

Met behulp van een 'Monitor Werkstart' hebben de twee begeleiders van Werkstart gegevens aangeleverd over de jongeren die het Werkstarttraject hebben doorlopen.

De monitor geeft per jongere inzicht in:

- persoonlijke achtergronden bij instroom;
- feitelijke ontwikkelingen tijdens de doorstroom;
- uitstroom en evaluatie.

In totaal zijn 24 monitor-formulieren ingevuld en verwerkt. Het betreft gegevens over jongeren die zijn uitgestroomd⁵. Voor jongeren die alleen aan incidentele werkprojecten hebben meegedaan is geen monitor ingevuld.

4.1 Kenmerken van de instromers

Leeftijd en herkomst

Aangezien zowel het JOC als Amal inrichtingen voor jongens zijn, stromen alleen jongens in Werkstart in. Vijf (Marokkaanse) jongens zijn vanuit Amal bij Werkstart terecht gekomen, de overige 19 vanuit het JOC.

Zeven jongens zijn op het moment van intake 16 jaar, zeventien zijn dan 17 jaar. Negentien jongens hebben een culturele achtergrond die afwijkt van de Nederlandse:

- van elf jongens komen de beide ouders uit Marokko;
- de ouders van vijf jongens zijn in Suriname geboren;
- één jongen heeft Turkse ouders;
- één jongen heeft Antilliaanse ouders;
- één jongen heeft één Italiaanse en een Nederlandse ouder.

De overige vijf jongens hebben een Nederlandse vader en moeder. Behalve hen zijn er nog zes jongens in Nederland geboren. De meeste jongens (ruim de helft) zijn niet in Nederland geboren; zij kwamen op verschillende leeftijden naar Nederland, namelijk:

- vijf jongens waren vijf jaar of jonger;
- vijf jongens waren zes tot tien jaar;
- drie jongens waren ouder dan tien jaar.

Thuisituatie

Uit een analyse van gegevens blijkt dat de thuisituatie van vijf jongens min of meer 'normaal' genoemd kan worden. Dat wil zeggen dat zij nog bij hun ouders woonden voordat zij in het JOC of in Amal werden ondergebracht. Bovendien zijn hun ouders niet gescheiden of overleden.

Bij de meerderheid van de jongens, namelijk 19, kan niet van een normale thuisituatie worden gesproken. Zij komen uit 'gebroken gezinnen'. Hun ouders zijn gescheiden of één van hen is overleden. Van sommige Marokkaanse jongens is een deel van het gezin achtergebleven in of teruggekeerd naar Marokko. Van een aantal jongens is de biologische vader onbekend.

De relatie met de ouders van de jongens uit de 'gebroken gezinnen' is slecht; meerdere malen wordt gemeld dat vooral de verstandhouding met de vader/stief-

⁵ Voor 13 ingestroomde jongens is geen monitor ingevuld. Zij zitten op dit moment nog in een traject en worden in het eindrapport in de analyse meegenomen.

vader slecht is. Dat geldt met name voor de Marokkaanse jongens. In 'gebroken gezinnen' hebben niet alleen de jongens van Werkstart problemen. Hun (stief)vader en/of (stief)moeder blijken eveneens met problemen te zitten. Drie keer wordt gemeld dat (één van) de ouders criminele activiteiten ontplooiën. Enkele ouders hebben psychische problemen of kampen met een verslaving. Van enkele jongens wordt gemeld dat zij het huis ontvluchtten en op straat leefden.

Reden voor het verblijf in JOC en Amal

Bijna alle deelnemers aan Werkstart hebben meerdere strafbare feiten gepleegd, voordat ze in het JOC of Amal terecht kwamen. Bij meer dan de helft van de jongens worden verschillende delicten genoemd. Het gaat dan om een combinatie van twee of meer van de delicten diefstal, roof, inbraak en overval. Zeven keer wordt 'met geweldpleging' of 'wapenbezit' erbij vermeld. Eén jongen wordt bestempeld als 'leidertype', een ander als 'drugdealer'. Zes jongens zijn strafrechtelijk veroordeeld. Minstens twee⁶ zijn in preventieve hechtenis in afwachting van een rechtszaak. Tenminste acht⁷ jongens zijn onder toezicht gesteld.

Gezien de criminele achtergrond van de jongens en de (meestal) problematische thuissituatie is het niet verwonderlijk dat er al voor het verblijf in JOC/Amal (en Werkstart) contacten waren met organisaties op het terrein van hulpverlening en jeugdbescherming. Bij negentien jongens worden één of meerdere organisaties en vormen genoemd, namelijk:

- gezinsvoogdij (veertien maal), soms in combinatie met andere instanties;
- één of meer jeugdinternaten (drie maal);
- contact met de jeugdreclassering (drie maal).

Verder worden bij een aantal jongens Nieuwe Perspectieven en het Maatschappelijk Werk genoemd (beide een maal).

Van elf jongens worden een of meer relevante 'bijzonderheden' gemeld die van invloed kunnen zijn op het verloop van het traject. Deze bijzonderheden lopen sterk uiteen, maar hebben vaak te maken met de gezondheidssituatie. Alcohol-en/of druggebruik worden het meest (vijf keer) genoemd. Twee jongens lopen in het gips. Een ander "heeft het snel benauwd". Een Surinaamse jongen "is bevangen door Winti". Twee jongens hebben problemen met de Nederlandse taal. Van een andere jongen wordt gemeld dat hij "kwetsbare bindweefsels en gewrichten heeft" zodat hij fysiek niet zwaar belast kan worden. Tenslotte is er een jongen met financiële moeilijkheden. Hij moet zijn broer kostgeld betalen maar heeft problemen met de studiefinanciering waardoor hij geheel zonder geld zit.

Onderwijsachtergrond en werkervaring

Drie van de vierentwintig jongens hebben na de basisschool een opleiding afgerond. Dit betreft in alle gevallen een LTS-opleiding op B/C-niveau. Alle andere jongens zijn 'drop-outs'. Voor de meeste jongens geldt dat de basisschool zonder noemenswaardige problemen is doorlopen. De problemen beginnen tijdens het eerste of tweede jaar van het voortgezet onderwijs; meestal is dat een LBO-school, soms het speciaal onderwijs.

Voordat zij de school verlaten veranderen de jongens vaak tussentijds van school: in ongeveer de helft van de gevallen hebben de jongens meer dan één middelbare school of instituut (CBB) bezocht. Er zijn bijvoorbeeld vijf jongens die vier of

⁶ Een van de begeleiders heeft alleen delicten genoemd en geen melding gemaakt van preventieve hechtenis, vervolging of OTS.

⁷ Zie noot 1. Er zijn dus meer dan acht jongens op wie OTS van toepassing is.

meer middelbare scholen of scholingsinstituten bezochten maar die nergens echt konden aarden. Vier van hen hebben ook op internaten gezeten. Uiteindelijk verlaten zij school zonder diploma.

Meerdere malen wordt als reden van schooluitval genoemd 'ging het criminele pad op'. Soms spelen aanpassingsproblemen een rol, namelijk in het geval dat de jongens op relatief hoge leeftijd naar Nederland zijn gekomen.

Zeventien jongens hebben al enige werkervaring opgedaan vóór hun komst naar het JOC of Amal. Het gaat daarbij steeds om vakantie- en tijdelijk werk. Pizzakoerier, krantenbezorger en horeca-werk worden meer dan één maal genoemd. Andere terreinen die worden genoemd zijn 'onderhoud en schoonmaak', 'techniek' of detailhandel.

Interesse en motivatie

De gemotiveerdheid van een jongen is een belangrijk criterium voor instroom in Werkstart. Alle jongens geven als motief voor deelname aan dat zij 'gewoon willen werken' en 'geld willen verdienen'. Sommigen geven aan dat werk 'status' oplevert, anderen willen juist een 'normaal burger' worden.

Eensluidend zijn ze over het feit dat ze uit het criminele milieu willen ontsnappen. Betaald werk is dan een middel om dat doel te bereiken. Werk wordt door een aantal jongens beschouwd als onderdeel van een 'normaal' en 'regelmatig' leven dat zij willen leiden.

Bij de start van het traject geven zes jongens aan dat zij een opleiding willen volgen, waarvan vijf in combinatie met een werktraject. De meeste jongens hebben al min of meer een beeld van het soort werk dat zij willen doen. De interesses lopen sterk uiteen. Genoomd worden (auto)monteur of installateur (zes maal), hout bewerken (twee maal), tuinder (twee maal), horeca (twee maal), administrateur (drie maal), tekenaar (een maal), stratemaker (een maal), detaillist (een maal), metaalbewerker (een maal) en 'hulpverlener of portier'. Sommige jongens noemen meer dan één beroep, anderen juist geen enkel: "maakt niet uit wat", "gewoon geld verdienen" of "als het maar makkelijk is" zijn dan de motieven. Eén jongen wil tijdelijk werken en dan terug naar de Antillen.

4.2 Feitelijke ontwikkelingen tijdens het traject

Zoals in paragraaf 3.2 is beschreven maakt Werkstart onderscheid tussen Intensieve Trajectbegeleiding (ITB) en Werkervaringsplaats (WEP).

Van de onderzoeksgroep hebben negentien jongens ITB doorlopen, waarvan er één als WEP'er was begonnen. Vijf jongens doorliepen het WEP-traject; van deze vijf was er één als ITB'er begonnen.

In de beide trajecten kunnen vier modules worden gevolgd (zie 3.3):

- training sociale vaardigheid;
- onderwijs/opleiding;
- beroepsoriëntatie en beroepskeuze;
- werkplek.

Tabel 1 toont hoeveel jongens aan de modules deel hebben genomen en de resultaten.

Tabel 1: Aantallen deelnemers aan de vier modules en resultaten

	Training sociale vaardigheid	Beroeps-orientatie en -keuze	Onderwijs en opleiding	Arbeids-plaats
Aantal deelnemers	20	19	12	15
waarvan				
- geslaagd *			6	9
- niet geslaagd*			6	6
Aantal niet-deelnemers	4	5	12	9
Totaal	24	24	24	24

* Is niet van toepassing op de modules 'training sociale vaardigheid' en 'beroepsoriëntatie en -keuze'

Training sociale vaardigheid

Uit tabel 1 blijkt dat twintig jongens deze module hebben gevolgd. Voor de vier die deze training niet hebben doorlopen zijn verschillende redenen opgegeven. Drie jongens hadden er geen tijd voor. Voor twee van hen geldt dat zij binnen twee maanden 'uitgeplaatst' zouden worden. Een ander kreeg snel een baan en was al sociaal vaardig. Voor de vierde was de training niet noodzakelijk en bovendien was voor hem de tijd te krap.

De training sociale vaardigheden is maatwerk en ziet er voor elke jongen weer anders uit. De begeleiders van Werkstart gaan uit van de vaardigheden die de jongens al hebben en houden rekening met de wijze waarop de jongens doorgaans reageren op 'serieuze' omgangs- en gedragssituaties. De training is afgestemd op praktische gedragstraining die noodzakelijk is voor het volgen van een opleiding, het oriënteren op de arbeidsmarkt, het leren solliciteren en het samenwerken met anderen in een arbeidssituatie.

De tijdsinvestering van deze module verschilt per jongen. De beschikbare tijd wordt bepaald door de duur van het gehele Werkstarttraject. Die is weer afhankelijk van een eventueel vertrek uit de inrichting bijvoorbeeld naar een andere of naar huis. Zo is het begrijpelijk dat de ene jongen 'zeer kort' getraind is en een ander 'onregelmatig over een periode van negen maanden'.

Tien jongens hebben gedurende 2 tot 3 maanden trainingssessies gevolgd. Vier jongens wat korter (een maand of vijf weken) en vier wat langer (vier of vijf maanden). De frequentie wisselt per persoon. Soms is die onregelmatig en afhankelijk van wat er tijdens het Werkstarttraject met de jongen gebeurt. Soms vinden de sessies juist zeer regelmatig plaats, bijvoorbeeld één of twee keer per week, afhankelijk van de vorderingen van de jongens.

Elke jongen krijgt training volgens verschillende methodieken. In enkele gevallen wordt gebruikt gemaakt van video-apparatuur. De meest toegepaste methoden zijn de Goldsteinmethode voor het leren van basisvaardigheden (13 maal), individuele gespreksstraining (12 maal), PI (9 maal) en groepsgesprekken (6 maal). Zes jongens hebben specifiek op sollicitatie gerichte training gekregen. In de monitor is hiervan aangegeven op welke punten soms meer aandacht wordt besteed. 'Oefenen hoe je het openbaar vervoer moet gebruiken', 'culturele training in de omgangsvormen op de werkvloer in Nederland', 'leren telefoneren', 'leren jezelf te presenteren', 'leren luisteren', 'nee durven zeggen' en 'mensen op straat kunnen aanspreken' zijn daar illustraties van.

Communicatie, sociaal verkeer en informatie verzamelen zijn de belangrijkste trainingsonderdelen. Vaak gaat het om het verbeteren van het zelfbeeld van jongens. In die richting ligt ook meestal de meerwaarde van de training voor de jongens. In zeven gevallen wordt gesproken over 'een moeizaam' trainingstraject. Veel jongens hebben namelijk geen 'realistisch zelfbeeld': ze zijn te zelfverzekerd of erg eigenwijs (drie maal). Anderen zijn juist erg onzeker en niet mondig. Een aantal jongens durft in eerste instantie in spelsituaties niet zichzelf te zijn of hebben concentratieproblemen (vijf maal). Sommigen zijn eerst wat sceptisch over de training of dagen de begeleiders uit (twee maal). Vier keer wordt gemeld dat de vorderingen deels afhankelijk zijn van 'het humeur' van de jongen: "Als hij vermoedt dat hem onrecht wordt aangedaan loopt hij kwaad weg".

Niettemin pakken de meesten het na verloop van tijd wel op. Sommige jongens worden rustiger en leren luisteren, anderen krijgen meer zelfvertrouwen omdat zij zich beter leren uitdrukken. De jongens leren over het algemeen meer zichzelf te zijn, ook in moeilijke of serieuze situaties. De training sociale vaardigheid is voor de meesten dan ook een noodzakelijke eerste stap op weg naar een verdere oriëntatie op het gebied van scholing en werk.

Beroepsoriëntatie en -keuze

Het doel van de module beroepsoriëntatie en -keuze is steeds gelegen in het aanreiken van alternatieven die passen bij de individuele mogelijkheden en interesses van de jongens. Soms is dit niet eenvoudig omdat de jongens weinig realistische toekomstverwachtingen hebben. De haalbaarheid van de keuzes en adviezen staat daarom steeds centraal. In enkele gevallen is het CBB ingeschakeld om jongens te testen en trainen. Negentien jongens hebben de module beroepsoriëntatie en -keuze gevolgd (zie tabel 1).

Er zijn twee redenen waarom vijf jongens deze module niet hebben gevolgd:

- de jongen heeft de keuze voor werk/scholing al gemaakt (vier maal);
- er is onvoldoende tijd tussen instroom en uitplaatsing (een maal).

De tijdsinvestering voor beroepsoriëntatie en -keuze per jongen is afhankelijk van de kennis van de jongen van het aanbod op de arbeidsmarkt en zijn inzicht in de eigen mogelijkheden en interesses. De motivatie van de jongens speelt ook een rol. Voor negen jongens was niet meer dan een maand nodig om zich te oriënteren op de arbeidsmarkt en bij zichzelf te rade te gaan wat leuk en haalbaar is. De andere tien jongens hadden daar meer tijd voor nodig, meestal twee tot drie maanden.

De methodiek die de begeleiders van Werkstart hanteren is afgestemd op de jongens en ook gebaseerd op hun eigen ervaringen. Eigenlijk vergt elk individueel traject weer een eigen aanpak. Niettemin komt een aantal technieken regelmatig terug. Met alle jongens die eraan deelnamen werden gesprekken gevoerd. Voorlichting werd gegeven door middel van plaatjesboeken, de Gouden Gids, langsgaan bij bedrijven, door de stad fietsen en boekjes bekijken. Ook worden vragenlijsten en testen gebruikt.

Enkele voorbeelden kunnen de module beroepsoriëntatie en -keuze verduidelijken. Een jongen die graag automonteur wil worden, is die keuze ontraden omdat de krapte op de arbeidsmarkt het haast onmogelijk maakt om er een plaats te veroveren. Hij volgde vervolgens een test-assessmenttraining bij een instituut om alternatieven naar voren te halen. Enkele jongens werd geadviseerd om eerst Nederlandse taal en rekenen op te halen voordat naar werk of scholing werd gezocht. Een jongen is naar een dagvoorstelling over 'kantoorwerk versus fysieke arbeid' geweest waardoor hij een duidelijk beeld over verschillende werksoorten heeft

gekregen. Een ander wil kunsttekenaar worden. Hem is duidelijk gemaakt dat je daar moeilijk geld mee verdient. Vervolgens is hem geadviseerd Nederlands op te halen en 'de metaal' in te gaan. Een jongen die 'wat in horeca wil doen' is getoond welke verschillende soorten werk er in de horecasector zijn.

De opbrengst van deze module voor de jongens ligt in het tot stand brengen van een realistisch toekomstbeeld en het leren motiveren van een keuze voor een bepaald beroep of een opleiding. De jongens worden niet alleen getest op hun mogelijkheden en interesses maar worden tevens alternatieven voorgesteld zodat zij afwegingen leren maken.

Onderwijs en opleiding

Uit tabel 1 blijkt dat de helft van de jongens die zijn ingestroomd bij Werkstart iets gedaan heeft op het gebied van onderwijs/opleiding als voorbereiding op het opdoen van werkervaring.

Er zijn verschillende redenen aangegeven voor het niet-volgen van de module onderwijs/opleiding. Het meest worden genoemd 'wil absoluut niet naar school' of 'niet-gemotiveerd' (vier maal) en te korte periode tussen instroom en arbeidsplaats (drie maal). Voor andere jongens bleek hun onderwijsniveau te laag voor de ambities (twee maal), was de beroepskeuze nog onduidelijk of was het benodigde diploma al behaald (elk een maal).

De twaalf jongens die wél een opleiding in het kader van Werkstart hebben gevolgd behaalden uiteenlopende resultaten. Zes jongens doorliepen de module met succes en zes jongens vielen tijdens de opleiding af of slaagden niet voor het examen.

Onder de jongens die afhaakten waren er twee die tijdens de onderwijsmodule ineens voor een arbeidsplaats in aanmerking kwamen en daarvoor kozen. De vier andere 'afhakkers' konden het niveau niet aan. Twee voorbeelden kunnen de uitval tijdens de onderwijsmodule verduidelijken. Een jongen die 'iets in de horeca-sector wil doen' volgde twee maanden een cursus bij KMBO maar haakte af toen hij via Werkstart aan de slag kon op de arbeidsmarkt. Een ander haakte af bij het CBB na eerder met succes een IBO-cursus te hebben gevolgd. Een jongen met ambities op het gebied van houtbewerking volgde drie maanden een aanloopcursus bij het leerlingstelsel maar kwam helaas niet verder.

Zes jongens hebben met succes een opleiding gevolgd of volgen deze nog op het moment van onderzoek. Onder hen is een jongen die door Amal voor een maand naar streekschool De Elandsstraat gestuurd (richting metaal), overigens buiten medeweten van Werkstart. Een andere jongen die een cursus oriëntatie/sociale vaardigheden volgde is via een omweg toch weer teruggegaan naar school, namelijk het KMBO. Een jongen behaalde een getuigschrift voor een assessmenttraining voor glazenwasser. Assessmenttrainingen kunnen ook heel kort zijn: een cursus van drie dagen bij CVV en CBB werd door een jongen als 'spoedtraject' gevolgd. Een jongen die aanvankelijk weinig zin had in een opleiding kwam daar later op terug. Thans volgt hij als vervolgetraject een cursus bij RSOB en is daar trots op.

De begeleiders van Werkstart geven aan dat de opbrengsten voor de jongens van de module onderwijs/opleiding vooral gezocht moet worden in de bewustwording van de jongens wat zij wel en niet *willen*, en wat zij wel en niet *kunnen*. Dat is een noodzakelijke stap voor een realistische blik op de toekomst.

Arbeidsplaats

Vijftien jongens hebben via Werkstart werkervaring opgedaan, zoals blijkt uit tabel 1. Deze jongens kwamen op de volgende arbeidsplaatsen terecht (als er geen aantal is vermeld, komt het genoemde beroep een maal voor):

- schoonmaker/klusjesman (drie maal);
- glazenwasser⁸ (twee maal);
- magazijnmedewerker bij een bank;
- medewerker bij een vogelopvangcentrum;
- stratemaker;
- medewerker in de detailhandel;
- medewerker bij een productiebedrijf;
- keukenmedewerker in een ziekenhuis;
- medewerker in een houtwinkel;
- medewerker bij een botenbouwbedrijf;
- magazijnmedewerker in een doe-het-zelfwinkel;
- tuinonderhoudsman⁹;
- medewerker buitendienst bij een beheerstichting;
- meubelmaker in opleiding.

Van de vijftien jongens die via Werkstart werkervaring hebben opgedaan, hadden er elf een contract. Drie liepen stage en over één werd gemeld dat hij drie baantjes heeft geprobeerd.

De duur van de contracten en stages loopt uiteen. De stages duurden kort: een week, drie weken en twee maanden. De contracten variëren van één maand (drie maal) en twee maanden (twee maal) tot vijf of zes maanden (vier maal) en zelfs voor onbepaalde tijd (drie maal).

Negen jongens hebben het werktraject conform hun contracten doorlopen. Over het geheel geldt voor hen dat zij nu weten wat regulier werken inhoudt. Elke dag op tijd komen (en dus vroeg opstaan), hard werken, met collega's samenwerken, afspraken nakomen, de minder leuke kanten van werk niet uit de weg gaan en (meestal) niet zoveel geld verdienen.

De begeleiders van Werkstart beoordelen de inzet van de meesten als 'positief' of 'werkte goed'. Over enkelen wordt opgemerkt dat zij "trots zijn op het beetje geld dat zij zelf hebben verdiend". Hun zelfvertrouwen is toegenomen want zij hebben getoond dat zij iets kunnen. De meesten hebben een duidelijker toekomstbeeld voor ogen omdat zij een richting hebben ontdekt waarin zij verder willen.

Een jongen "die niet vooruit was te branden" hield het als stratemaker "dankzij zijn doorzettingsvermogen" toch vol. "Hij heeft aan den lijve ervaren wat elke dag hard werken is".

De jongens winnen niet alleen aan zelfvertrouwen, zij krijgen ook weer vertrouwen in hun omgeving, de normale maatschappij. Omdat een jongen een baan met contract voor onbepaalde tijd kreeg in de detailhandel en daar prima functioneert, is ook zijn relatie met 'thuis' weer hersteld. De jongens met werkervaring voelen zich weer serieus genomen en krijgen daardoor een positiever zelfbeeld. Zo heeft een jongen die een contract had bij een botenbouwbedrijf de kans gekregen een opleiding lastechniek te volgen. Die kans greep hij met beide handen aan. Hij heeft zich volledig bewezen en "voelt zich nu volwassen".

8 Dit betreft twee banen achterelkaar voor één jongen die ook als tuinonderhoudsman heeft gefunctioneerd.

9 Zie noot 3.

Zes jongens vielen tijdens het werktraject uit. Er is hiervoor een aantal hoofdoorzaken aan te wijzen, namelijk:

- te weinig motivatie van de jongen om er echt iets van te maken;
- een hardnekkige hang van de jongen naar het criminele circuit;
- plotselinge uitplaatsing uit JOC of Amal naar een plek buiten de regio.

De volgende praktijkvoorbeelden kunnen deze oorzaken verhelderen.

Een jongen die stage liep als schoonmaker/klusjesman functioneerde aanvankelijk goed maar kreeg problemen met collega's op de werkvloer. Toen een andere werkplaats bij hetzelfde bedrijf geen uitkomst bood, is hij zijn werk en ook het JOC ontvlucht.

Een andere jongen hield het precies vier dagen vol bij een productiebedrijf. Hij werd ontslagen omdat hij te laat kwam, werk weigerde en een negatieve houding etaleerde.

Een jongen die in de keuken van een ziekenhuis werkte, voldeed beter dan de begeleiders van Werkstart verwachtten. Na een maand bleek de jongen toch niet geschikt voor 'gewoon werk'.

Met een andere jongen die als magazijnbediende werkte in een doe-het-zelfwinkel zijn alleen negatieve ervaringen opgedaan. Hij kwam regelmatig te laat en deed bovendien een greep in de kassa. Na drie weken kreeg hij zijn ontslag.

Eén jongen kreeg maar liefst drie kansen in vijf maanden. Twee maal als glazenwasser en één maal bij een tuinderij. Hij kon niet voldoen aan de eisen die de bedrijven hem stelden¹⁰.

De meest betreurenswaardige ontwikkeling deed zich voor bij een jongen die het Werkstarttraject enthousiast en ook naar ieders tevredenheid doorliep. Hij had een contract voor twee maanden bij een meubelmakerij hetgeen zijn wens was. Als meubelmaker in opleiding voldeed hij aan ieders verwachting. Hij was aanmerkelijk rustiger geworden en was trots op zichzelf. Toen de tijd was aangebroken dat hij van het JOC naar huis zou worden overgeplaatst, bleek dat zijn moeder hem niet thuis wilde hebben. Zijn wereld stortte in, hij vluchtte weg uit het JOC en is sindsdien uit het zicht verdwenen.

Negen van de 24 in dit onderzoek opgenomen jongens zijn uiteindelijk geheel niet aan werk toegekomen. Eén jongen heeft het enkele dagen geprobeerd. De meeste baantjes die hem werden aangeboden "vond hij allemaal niks". De begeleiders van Werkstart geven aan dat na zijn uitval er een zekere berusting over hem heen viel: "Ik ben crimineel". Hij voelde geen 'falen'. Twee jongens waren al voortijdig uitgevallen zodat zij niet aan werk zijn toegekomen.

Twee andere jongens gingen toch maar weer naar school. De een naar KMBO en de ander via Amal en buiten Werkstart om naar de streekschool. De twee jongens met beenkwetsuren konden niet werken omdat zij beiden werden overgeplaatst. De één naar het ziekenhuis, de ander naar een internaat. Overplaatsing naar een andere jeugdinrichting was ook van toepassing op een jongen die er al een assessmenttraining op had zitten.

Soms vallen overplaatsingen als een koude douche over jongens heen. Een jongen van Amal die het Werkstarttraject met vol enthousiasme doorliep kwam niet aan werken toe omdat hij na drie maanden naar huis werd teruggeplaatst: "Hij was erg boos op Amal dat zij hem niet eerder naar Werkstart had gestuurd".

10 Overigens blijkt een half jaar later dat hij een contract heeft bij een glazenwassersbedrijf en daar goed voldoet.

4.3 Uitstroom

Duur van de trajecten

Negentien jongens hebben het ITB-traject gevolgd. Dit duurt gemiddeld langer dan het WEP-traject en vraagt ook om een intensievere begeleiding van de medewerkers van Werkstart. Een succesvol afgerond ITB-traject neemt gemiddeld zeven maanden in beslag.

Vijf jongens hebben het WEP-traject gevolgd. Deze zijn qua tijdsinvestering vooral afhankelijk van het moment van overplaatsing van jongens. Ze duren niet langer dan drie maanden.

De duur van beide trajecten wordt uiteindelijk bepaald door al of niet voortijdige uitstroom uit het project.

Tabel 2: Resultaten ITB en WEP

	Deelnemers	Bemiddeld naar scholing	waarvan afgerond	Bemiddeld naar werk	waarvan afgerond	Traject succesvol afgerond
ITB	19	11	5	12	8	7
WEP	5	1	1	3	1	2
Totaal	24	12	6	15	9	9

In deze paragraaf worden de resultaten van Werkstart gepresenteerd. Tabel 2 geeft een overzicht van de aantallen deelnemers en afrondingen van beide trajecten. Ook wordt aangegeven of bemiddeld is naar school, werk of beide.

Het ITB-traject

Achtergronden van een volledige afronding ITB

Zeven jongens hebben het ITB-traject volledig afgerond (zie tabel 2). In deze succesvolle trajecten is de begeleiding van Werkstart (zeker in de beginfasen) intensief geweest. Er ligt een aantal factoren ten grondslag aan het succesvol afronden van het ITB-traject. De volgende succesfactoren keren steeds terug.

- De jongen moet goed gemotiveerd zijn. Hij moet de wil hebben om het criminele verleden voorgoed achter zich te laten en 'een nieuwe start' willen maken. Als een jongen op een positieve manier aan zijn toekomst wil werken, is hij voor het project 'bemiddelbaar' en zijn er kansen op succes.
- Er moet een intensieve begeleiding en ondersteuning aanwezig zijn voor de jongen. Er moet regelmatig op de betrokkene worden ingesproken ('pep-talk'). Daarnaast moet gezorgd worden voor de toeleiding en toerusting van de jongen ('training') in verschillende vaardigheden. In het Werkstarttraject wordt aan die vaardigheden gewerkt. Soms moet hierbij tegen de bestaande regelgeving worden gestreden.
- Er moet een netwerk rond de jongen worden gecreëerd dat de voorwaarden tot participatie aan werk en/of scholing zo optimaal mogelijk maakt. Een goed samenwerkingsverband van betrokken organisaties op de terreinen van training, oriëntatie, toeleiding, scholing en werk verhoogt de kansen op succes.
- Een goede begeleiding op de werkvloer is van fundamenteel belang voor het functioneren van de jongens. De werkgever moet de bereidheid hebben om hier meer dan gemiddelde aandacht aan te besteden. Bovendien is de kans op succes

groter wanneer er een vertrouwensband ontstaat tussen de jongen en zijn directe begeleider op de werkvloer.

- Een goede thuissituatie bepaalt in hoge mate de continuïteit van het functioneren van de jongen op school of op het werk. De jongen moet na uitplaatsing thuis worden opgevangen door één of meer vertrouwenspersonen (familie, gezinsvoogd). Huisvesting en een 'stabiel thuisfront' bevorderen de terugkeer naar een normaal bestaan.

In één geval is de ITB-module weliswaar geheel doorlopen ("de tijd zit erop") maar hebben de begeleiders de indruk dat het voor de jongen niet heeft mogen baten: "Hij was totaal ongemotiveerd en kampt met zoveel diepgewortelde emotionele problemen dat hij niet aan normaal werk toe is". Bovendien "woont deze jongen (ten onrechte) zelfstandig op kamers wat hij belangrijker vindt dan een baan."

Achtergronden van uitval uit ITB

Twaalf jongens zijn voortijdig uitgestroomd. Dit kan in principe gedurende het gehele traject plaatsvinden, maar komt het meest voor als de jongens in de derde of vierde maand van het traject zitten.

De redenen voor uitval van ITB-ers zijn de volgende:

- overplaatsing buiten de regio (vier maal);
- weggelopen uit JOC (drie maal);
- is niet meer gemotiveerd voor werk of scholing (drie maal);
- recidive, terug in het criminele circuit (een maal);
- buiten Werkstart om naar school gestuurd (een maal).

In een aantal gevallen ronden jongens het traject niet volledig af, omdat zij tussentijds worden overgeplaatst naar een voorziening (of naar huis) buiten de regio. Dergelijke overplaatsingen doorkruisen het traject zonder dat Werkstart daar enige invloed op uit kan oefenen. Ook al zouden zij het willen is het in deze gevallen niet mogelijk om het traject af te ronden. Iets dergelijks deed zich voor bij de jongen die naar school terug ging, zonder dat Werkstart daarvan op de hoogte was. De weglopers zagen verdere deelname in het geheel niet meer zitten. Voor hen geldt dat er sprake is van een opeenstapeling van problemen waarvoor Werkstart niet of nauwelijks een oplossing kan bieden. In de eigen omgeving van deze jongens is nagenoeg geen opvangmogelijkheid of ondersteuning. Over de jongen die terugvalt in het oude criminele patroon wordt vermeld dat "niemand vat op hem heeft".

Degenen die tijdens het traject hoe langer hoe minder gemotiveerd raken, blijken hardnekkig vast te willen houden aan het criminele circuit. Zij zijn er tijdens Werkstart achter gekomen dat 'rijk en belangrijk worden' voor hen eenvoudiger is via illegale weg dan door middel van een deugdzzaam beroep. Bij deze jongens heeft Werkstart dus geen attitude-verandering kunnen aanbrengen.

De drie belangrijkste oorzaken van uitval liggen in:

- gebrek aan tijd voor een goed traject door uitplaatsing buiten de regio;
- gebrek aan 'grip' op jongen omdat hij zeer zware persoonlijke problemen heeft en/of te sterk vastzit aan het criminele circuit;
- een slechte thuissituatie:
 - . het ontbreken van een huis of woonruimte na uitplaatsing en/of,
 - . onvoldoende opvangmogelijkheden voor de jongen thuis.
- een gebrekkig functionerend systeem van hulpverlening als de jongen buiten de inrichting verblijft.

Het WEP-traject

Achtergronden van een volledige afronding WEP

Twee jongens hebben het WEP-traject met succes doorlopen (zie tabel 2). De begeleiding bij WEP door Werkstart is over het algemeen minder intensief. Dit hangt samen met de kortere duur van de WEP-trajecten. Van de twee geslaagde WEP-trajecten nam er één twee weken in beslag en de andere drie maanden. De WEP-trajecten die succesvol zijn afgesloten hadden beide een duidelijk en vastomlijnd einddoel. Eén jongen zou terugkeren naar Curaçao en wilde een korte periode op zinvolle wijze overbruggen. Hij was gemotiveerd om enkele weken te werken. Werkstart begeleidde hem naar werk dat hem goed lag. Een andere jongen wilde graag naar school. Hij kreeg een plaats op het KMBO waar een goede mentor was die de begeleiding van Werkstart overnam. In beide gevallen was een goed netwerk van betrokken organisaties medebepalend voor het succes.

De achtergronden voor een succesvol WEP-project zijn vergelijkbaar met die voor een succesvol ITB-traject.

Achtergronden van uitval uit WEP

Drie jongens zijn voortijdig afgehaakt. Hierbij is de reden steeds overplaatsing van de jongen naar een andere regio: tweemaal naar huis en éénmaal naar een inter-naat. In deze gevallen werd Werkstart met dit feit geconfronteerd en kon daarop geen invloed uitoefenen.

Voor twee uitvallers geldt hierbij dat de contacten tussen Werkstart en Amal moeizaam verliepen. De communicatie over de deelnemers was slecht. Werkstart was er niet van op de hoogte gesteld dat deze jongens uitgeplaatst zouden worden. Daarnaast geldt voor twee jongens die uitvielen dat de contacten met de gezinsvoogd niet optimaal waren.

5 Het netwerk van Werkstart

Om een beeld te krijgen van het netwerk van Werkstart en de samenwerkingsrelaties, zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van een aantal netwerkinstellingen. Het gaat om vertegenwoordigers van het JOC en Amal, medewerkers van het project Nieuwe Perspectieven voor Jongeren op Achterstand te Amsterdam Nieuw-West, een medewerker van Arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-West, een begeleider van het Cursushuis te Amsterdam-Noord, medewerkers van het team Jeugdreclassering van SIJA, een medewerker van huis van bewaring de Havenstraat en vertegenwoordigers van een werkgever van een Werkstart-jongere.

5.1 Interne samenwerking

Het JOC

Werkstart werkt nauw samen met het JOC. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de deelname van het project aan het wekelijkse voortgangsoverleg over jongens. Het JOC beschouwt Werkstart als een eigen methodiek van hulpverlening. Het project sluit aan op het dagprogramma van het JOC en richt zich daarbij vooral op het aspect arbeid.

Zowel het JOC als Werkstart kennen trainingen voor sociale vaardigheden. Men stemt de inhoud van de trainingen op elkaar af om te voorkomen dat dingen dubbel gebeuren, of juist dat men tegen elkaar in werkt. Ook binnen beroepsoriëntatie is er een koppeling: Werkstart kan gebruik maken van de werkplaats van het JOC zodat een gerichte oriëntatie mogelijk is. Voor wat betreft het onderwijs geldt dat Werkstart gebruik kan maken van de programma's die het JOC heeft, bijvoorbeeld computer-ondersteund onderwijs.

Het project is dan ook stevig in het JOC verankerd.

Het verblijf in het JOC levert een goed moment op om in te grijpen in de situatie van een jongen. Er is controle op het doen en laten van de betrokkene en zaken als drank of drugs zijn minder gemakkelijk voorhanden dan buiten. Bovendien is er van verschillende kanten begeleiding die op een normaal bestaan is gericht. De begeleiding van Werkstart bij de overstap van de jongere naar de vrije wereld acht het JOC van belang. De geïnterviewden van het JOC zijn zeer positief over het feit dat Werkstart op de achtergrond aanwezig en dat de jongens daar terecht kunnen.

Vertegenwoordigers van het JOC zijn in het algemeen zeer tevreden over de samenwerking met Werkstart. Het project handelt snel en accuraat. De medewerkers tonen betrokkenheid en hebben voldoende deskundigheid in huis.

Volgens de geïnterviewden van het JOC versterken Werkstart en het JOC elkaar. Men geeft aan hiervoor in de toekomst nog meer mogelijkheden te zien. Algemene knelpunten voor een verdere versterking zijn een gebrek aan tijd en capaciteit (de werkdruk binnen het JOC is groot) en het feit dat het altijd moeilijk is om verbanden naar nieuwe ontwikkelingen te leggen. De verbinding is in de loop van het bestaan van Werkstart wel sterker geworden, zoals bijvoorbeeld blijkt uit het gezamenlijk optrekken bij bedrijfsbezoeken.

Men geeft aan dat het project een toegevoegde waarde heeft voor het JOC, namelijk:

- er is een netwerk opgebouwd met instellingen voor arbeid en onderwijs;
- er zijn structurele contacten met werkgevers tot stand gebracht;

- er is know-how over regelgeving en financiering op het terrein van arbeidstoeleiding;
- er is kennis over de problemen rond arbeidstoeleiding voor deze jongens;
- er zijn feitelijk gezien meer jongens vanuit het JOC aan het werk gegaan.

Amal

De samenwerking met Amal heeft minder duidelijk vorm gekregen dan die met het JOC. Een rol hierin speelt het feit dat beide projecten in 1993 zijn gestart en in ontwikkeling waren. In het begin heeft Werkstart een afwachtende houding aangenomen. In de loop van 1993 en begin 1994 zijn de medewerkers van Werkstart actiever opgetreden in de richting van Amal. Aanmeldingen kwamen op gang, maar de samenwerking bleef beperkt. Een deelname aan voortgangsoverleggen zoals bij het JOC behoorde hier niet tot de mogelijkheden.

De geïnterviewde die in de loop van 1994 bij Amal is ingeschakeld, geeft aan dat binnen Amal wel behoefte bestond aan als Werkstart. Het belang van dit project is volgens hem:

- Werkstart zorgt voor een verbetering van de behandeling en jongens zonder werkervaring gaan aan de slag;
- het project zorgt voor een zinvolle dagbesteding;
- het project heeft structurele contacten met werkgevers en instellingen voor arbeidstoeleiding;
- het project zorgt voor een voortzetting van het contact als een jongen vrijkomt: hij komt niet zomaar op straat te staan, maar heeft een werkplek en krijgt begeleiding.

In principe biedt het langere verblijf van jongens in Amal goede aanknopingspunten voor een geslaagd traject richting werk. Immers, jongens krijgen vanuit deze behandel-unit gedurende langere tijd meer structuur aangeboden en er is betere controle mogelijk op het doen en laten.

Algemeen

Een knelpunt dat zich soms voordoet in de samenwerking tussen Werkstart en JOC of Amal, is het verschil in behandeling van een jongen op de werkplek en in de inrichting. Op de werkplek worden de jongens als volwassene behandeld terwijl ze in het JOC en Amal pupil zijn en elke zelfstandigheid verliezen. Het is voor jongens niet gemakkelijk daarmee om te gaan.

Gezien de samenwerking en de gemeenschappelijke belangen is een duidelijke taakafbakening van belang (vooral tussen JOC en Werkstart). Duidelijk moet zijn wat de coach van een jongen moet doen en wat voor Werkstart is. Er wordt erop gewezen dat Werkstart niet teveel hooi op de vork moet nemen en zich moet beperken tot taken op het terrein van arbeid.

5.2 Externe samenwerking

Beroepsoriëntatie en opleidingen

De medewerkers van het project hebben een netwerk opgebouwd van organisaties die met scholing en arbeid van jongeren actief zijn. Men heeft regelmatig contact met het CBB in verband met de beroepsoriëntatie. De samenwerking met deze instantie is goed en men kan er altijd terecht met een jongen. Ook in verband met de plaatsing op een opleiding werkt men met het CBB samen.

Andere belangrijke partners zijn de regionale consulenten voor het leerlingwezen (inmiddels opgegaan in Octant), streekscholen en enkele KMBO-scholen. Overigens zijn voor deze instanties de jongens van Werkstart geen bijzondere klanten.

Men heeft vaker met dit soort jongeren te maken en er zijn dan ook geen speciale afspraken mee gemaakt.

Ondanks de goede samenwerking doet zich op het terrein van opleidingen een knelpunt voor. Het is in de meeste gevallen onmogelijk om tussentijds in te stromen in een opleidingstraject. Voor Werkstart is dit een groot probleem omdat daar wel het gehele jaar door jongens worden aangemeld. Het is niet altijd mogelijk om een plaats op een opleiding te realiseren op het moment dat daar behoefte aan is. In dit verband is de suggestie van de geïnterviewde die verbonden is aan de Havenstraat van belang. Volgens hem zou Werkstart niet alleen in individuele gevallen moeten bemiddelen. Daarnaast zou het project ook kunnen werken met gesloten groepen in de richting van werkgevers. Dit biedt in elk geval meer mogelijkheden voor een gericht onderwijsaanbod op het moment dat nodig is.

Een ander knelpunt is dat opleidingen weinig flexibiliteit bieden: opleidingen zijn lang en oriëntatie is vaak een belangrijk onderdeel. Werkstart heeft behoefte aan korte deeltijd opleidingen: jongens willen namelijk niet meer naar school. Bovendien is er geen behoefte aan het onderdeel oriëntatie.

Over deze knelpunten is overleg gevoerd, maar hiermee zijn geen resultaten geboekt. Een relatief klein project als Werkstart kan het algemene beleid op dit terrein niet of nauwelijks beïnvloeden.

Arbeidstoeleiding

Op het terrein van de arbeidstoeleiding is veel geïnvesteerd in netwerkopbouw. Dit gebeurde deels vanuit individuele contacten in verband met jongens, maar er is ook structureel aan netwerkvorming gewerkt. Werkstart werkt bij het zoeken naar werkplekken samen met diverse organisaties, zoals bureau Maatwerk, het arbeidsbureau en consultants voor het leerlingwezen.

Vooraf met het arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-West is de samenwerking intensief. Eind 1993 is ten behoeve van Werkstart en project Nieuwe Perspectieven voor Jongeren op Achterstand een convenant gesloten met dit Arbeidsbureau waarmee bestaande knelpunten zijn aangepakt. Dit convenant houdt onder andere in:

- het arbeidsbureau Nieuw-West verzorgt actieve bemiddeling voor maximaal 25 cliënten per jaar van Werkstart en voor maximaal 75 cliënten per jaar van het project Nieuwe Perspectieven;
- het arbeidsbureau stelt een vaste consultant aan voor bemiddeling van jongeren van Werkstart en Nieuwe Perspectieven.

Deze afspraken zijn van belang. Immers, het project mag formeel zelf niet bemiddelen en tot dusverre meenden arbeidsbureaus steeds dat de jongens van het JOC en Amal onbemiddelbaar zijn. Via deze afspraken heeft het arbeidsbureau de verantwoordelijkheid op zich genomen om zich voor deze jongens in te spannen.

De naar aanleiding van het convenant aangestelde consultant geeft aan dat de samenwerking tussen arbeidsbureau en Werkstart goed is; per september 1994 zijn er 16 jongens vanuit Werkstart naar het arbeidsbureau doorgesluisd. Werkstart verstrekt veel informatie over de aangemelde jongens en geeft een volledig beeld van hen. Voordeel hiervan is, dat werkgevers goed kunnen worden ingelicht over de jongen die in het bedrijf terecht komt. Ook de werkgever kan daar vervolgens op inspelen. Bij problemen op de werkplek kan de consultant een beroep op Werkstart doen voor hulp. Dit kan van belang zijn om het traject af te ronden.

De consultant wijst erop dat het zonder een enigszins stabiele thuissituatie voor jongens erg moeilijk is om een traject met succes te doorlopen.

Medio 1994 heeft zich nog een ontwikkeling voorgedaan. Door de Arbeidsvoorziening is besloten om vanuit de Kaderregelingen Arbeid en Uitzendwerk subsidies voor jongeren onder de 18 jaar van Werkstart en Nieuwe Perspectieven te verstrekken. Dit naar aanleiding van de verzoeken die vanuit beide projecten hiertoe waren gedaan. Tot dan toe werden aan werkgevers geen subsidies verstrekt als zij een jongere van 16 of 17 jaar aanstelden. Hiermee is een knelpunt -het ontbreken van mogelijkheden voor subsidiëring van aanstelling van jongeren onder de 18 jaar- weggenomen. Het is nu voor werkgevers financieel aantrekkelijker om een jongen uit het bestand van Werkstart aan te stellen.

Werkgevers

Ook met (potentiële) werkgevers heeft Werkstart contacten opgebouwd. De geïnterviewde vertegenwoordiger van een werkgever waar een jongen is geplaatst die anoniem wil blijven, geeft aan dat men het als een maatschappelijke plicht ziet om mee te werken aan de terugkeer van criminele jongens in de samenleving. Het is daarbij uiteraard van belang dat de risico's voor een onderneming zo klein mogelijk zijn. Daarom wil men de achtergronden van een jongen goed kennen en -zeker in het begin van het traject- zorgen voor goede begeleiding. Dit gebeurt in nauwe samenspraak tussen de betreffende werkgever en Werkstart. Het bedrijf heeft twee jongens geplaatst. Deze werkgever is heel positief over de samenwerking met Werkstart en het functioneren van één van de geplaatste jongens¹¹. Voor de betrokken jongen worden zo weinig mogelijk uitzonderingen gemaakt en deze draait mee in de gebruikelijke procedures (bijvoorbeeld bij de sollicitatie). De jongen is zeer gemotiveerd en probeert een nieuwe start te maken.

Werkstart heeft ook samenwerking gezocht met organisaties van werkgevers. Contacten met de Kamer van Koophandel en het Amsterdams Ondernemersverbond hebben echter nog weinig opgeleverd.

Een knelpunt bij het vinden van arbeidsplekken is de huidige economische situatie: er is een algemeen gebrek aan banen. Ook Werkstart wordt hiermee geconfronteerd en is dan ook gedwongen veel tijd te besteden aan het zoeken naar werkplekken.

Instellingen en projecten voor hulpverlening

Niet alleen het vinden van een opleiding of een arbeidsplaats voor een jongen is van belang. Als een plek gevonden is, heeft een jongen vaak extra begeleiding nodig om tot een succesvolle afronding te komen. De verleiding is immers groot om, eenmaal buiten de inrichting, oude gewoonten weer op te pakken. Jongens zoeken hun oude vrienden weer op en ze komen gemakkelijk met drank, drugs en/of bepaalde vormen van criminaliteit in aanraking.

Bovendien doet zich vaak de situatie voor dat de thuissituatie van de jongen instabiel is of heeft een jongen geen huisvesting.

Om deze redenen werkt Werkstart samen met instellingen en projecten voor jeugdhulpverlening, bijvoorbeeld project Nieuwe Perspectieven, het cursushuis, het team Jeugdreclassering en projecten voor begeleid kamerwonen.

Werkstart tracht deze instellingen in te schakelen voor algemene begeleiding en beperkt zelf de begeleiding tot aspecten van arbeid. Overigens lukt dit niet altijd. Men regelt soms ook andere zaken voor jongens, bijvoorbeeld verblijfspapieren of andere relevante dingen.

11 De andere jongen is werkzaam geweest op een andere afdeling; over hem had de geïnterviewde geen nadere informatie.

De geïnterviewde medewerkers van het project Nieuwe Perspectieven in Amsterdam-west geven aan dat er een goede samenwerking is. Er is afgesproken dat Werkstart de werkcontacten regelt voor een jongen en dat Nieuwe Perspectieven de verdere begeleiding doet, zoals huisvesting.

Een vergelijkbare afspraak is gemaakt met het Cursushuis, een voorziening voor opvang en begeleiding in Amsterdam-Noord. Twee deelnemers van Werkstart zijn in deze voorziening geplaatst.

De geïnterviewden van de hulpverleningsinitiatieven geven aan dat de samenwerking goed verloopt: zij is intensief in het begin en neemt daarna af. Men houdt elkaar regelmatig op de hoogte van de voortgang. Over de samenwerking zijn in het algemeen geen structurele afspraken gemaakt, zij komt tot stand in de contacten in verband met individuele jongens. Men is positief over het project en waarderen de inzet en betrokkenheid van de medewerkers.

De voordelen van de samenwerking zijn volgens deze betrokkenen:

- samen sta je sterker in de richting van werkgevers: deze heeft meer vertrouwen in een uitgebreid begeleidingsteam;
- Werkstart heeft heel veel informatie over de jongen en zijn netwerk en dat scheelt andere instanties veel werk;
- Werkstart heeft specifieke deskundigheid over arbeidstoeleiding en nuttige contacten;
- er is een overbrugging tussen verblijf in de inrichting en daarbuiten.

Ook in de samenwerking met netwerkinstanties doen zich soms knelpunten voor. Een medewerker van Werkstart geeft aan dat het soms moeilijk is een geschikte instantie voor doorverwijzing te vinden. In die gevallen worden de problemen van jongens buiten het werk niet opgepakt.

Daarnaast kan Werkstart vaak wel meepraten over beslissingen die ten aanzien van jongens worden genomen (bijvoorbeeld door de gezinsvoogd of in het verlengde daarvan de kinderrechter) maar kan uiteraard niet zelf beslissen. Dit kan ten gevolge hebben dat besluiten worden genomen die tegen het belang van Werkstart indruisen, bijvoorbeeld de overplaatsing van een jongen naar een andere inrichting terwijl deze aan het werk is via het project.

Soms ook wordt Werkstart ten onrechte niet in dergelijke beslissingen betrokken.

Overleg projecten voor jongeren met politie/justitie-contacten

Met een aantal andere projecten die zich richten op arbeidstoeleiding van jongeren met politie- en justitiecontacten vormt Werkstart een gezamenlijk overleg. Dit is gericht op uitwisseling, deskundigheidsbevordering, netwerkontwikkeling en het gezamenlijk realiseren van structurele voorzieningen op dit gebied voor de regio.

Deelnemers zijn naast Werkstart:

- project Nieuwe Perspectieven;
- huis van bewaring de Havenstraat;
- het CNV-brugproject samen met het Leger des Heils (WLTC);
- de reclassering met twee projecten.

Men komt regelmatig bij elkaar en brengt elkaar op de hoogte van recente ontwikkelingen. Het overleg heeft (nog) niet geleid tot gerichte actie. Het is wel van belang voor de beleidsgerichte aanpak die het project voorstaat.

Contacten met andere jeugd-inrichtingen

Met het Nieuwe Lloyd, de Kwartaalcursus en de rijksinrichtingen Eikenstein en de Overberg zijn oriënterende gesprekken gevoerd over eventuele samenwerking. In het algemeen was er interesse om jongens vanuit deze instellingen mee te laten doen aan Werkstart. Dit heeft in concreto tot één aanmelding bij het project geleid.

6 Conclusies en aanbevelingen

Algemeen

Op basis van de huidige onderzoeksgegevens (dit betreft met name informatie van netwerkinstellingen en registratiegegevens van jongens) kunnen we stellen dat Werkstart tot dusverre redelijk goed functioneert. Het project heeft een gestructureerde aanpak voor arbeidstoeleiding van jongens vanuit een justitiële setting ontwikkeld. Kenmerkend voor de aanpak is het leveren van maatwerk en een intensieve begeleiding.

Alle geïnterviewde vertegenwoordigers van netwerkinstellingen oordelen positief over de aanpak van het project. Men vindt de medewerkers enthousiast, betrokken en deskundig en is zeer tevreden over de samenwerking.

Uit de analyse van registratie-gegevens van de jongens van het project blijkt dat het project heeft gezorgd (en doet dat nog steeds) voor de begeleiding van enkele tientallen jongens. Ondanks de meestal zeer problematische situatie van de jongens slaagt men er vaak in om een tijdelijke werkplek voor jongens te realiseren. Een geringer aantal jongens neemt ook deel aan een opleiding.

Uit de onderzoeksgegevens blijkt dat de deelnemers een aantal sociale vaardigheden aangeboden hebben gekregen van de projectmedewerkers, die vaak nieuw voor hen waren. Daarnaast is voorlichting gegeven over de inhoud van één of meerdere beroepen. Een aantal deelnemers, ook jongens die daarvoor niet of nauwelijks gewerkt hebben, heeft gedurende enkele maanden gewerkt. Zij hebben ermee kennis gemaakt om elke ochtend op te staan om naar je werk te gaan in plaats van uit te slapen en daarna met vrienden de coffeeshop in te duiken.

Dat niet alle jongens het traject succesvol hebben afgerond is jammer, maar helaas niet verwonderlijk. De meeste jongens hadden voor ze met Werkstart te maken kregen nog nooit gewerkt. Bijna allen zijn drop-outs van scholen. Ze hebben vaak te maken met een opeenstapeling van problemen in de thuissituatie en verkeren in criminele circuits.

In de volgende onderzoeksperiode zal aan enkele jongens zelf worden gevraagd wat zij van Werkstart vinden en wat zij eraan hebben gehad.

Ontwikkeling binnen Werkstart

In onderzoeksperiode zijn binnen Werkstart verschillende vormen van aanpak ontwikkeld voor arbeidstoeleiding.

De Individuele Traject-begeleiding (ITB) is het hoofdprodukt van het project en deze is ook het meest toegepast. In de tweede vorm, de Werkervaringsplaatsen (WEP) wordt jongens de mogelijkheid gegeven betaalde werkervaring op te doen. In de derde en minst vergaande vorm van incidentele Werkprojecten, is sprake van een soort vakantie-werk. Gezien de doelstellingen van het project, het realiseren van arbeidstoeleiding, is in deze vorm weinig tijd en energie geïnvesteerd door de projectmedewerkers.

We constateren dat Werkstart met de ontwikkeling van deze modules flexibel heeft ingespeeld op vooral door het JOC geventileerde behoeften aan mogelijkheden voor arbeidsdeelname ten behoeve van haar jongens. Het project heeft zich daarbij laten leiden door haar doelstellingen en heeft werkzaamheden die daar verder vanaf liggen terecht beperkt.

Wij bevelen aan dat Werkstart kritisch blijft kijken naar de voorstellen en vragen (bijvoorbeeld van het JOC) die op haar afkomen voor een ander of extra aanbod. Bij dergelijke vragen dient steeds toetsing plaats te vinden aan de doelstellingen van het project. Zeker in de experimentele fase van Werkstart moet hieraan

worden vastgehouden.

Tegelijkertijd bevelen wij aan de getoonde flexibiliteit in handelen te handhaven en positief te reageren op goede voorstellen. Dit biedt mogelijkheden voor een verdere versteviging van het interne netwerk.

De instroom

Ongeveer eenderde van de jongens uit het JOC en Amal die aan de harde criteria van het project voldoen, doet mee aan de ITB of WEP-trajecten van Werkstart. Daarnaast participeert een aanmerkelijk deel in meer incidentele werkprojecten. Het van te voren vastgestelde target van een instroom van 20 à 25 jongens per jaar, is door het project gehaald.

De instroom vanuit het JOC verloopt soepel; die vanuit Amal minder.

Gezien het voorlopige wegvallen van de instroom vanuit Amal (in verband met de sluiting) bevelen wij aan dat Werkstart de mogelijkheden nagaat voor jongens uit andere inrichtingen in de regio. De bij het project beschikbare capaciteit zou dan volledig benut kunnen worden.

Wij bevelen aan hierbij te kiezen voor een experimentele aanpak. Het belang van deze aanpak is dat eventuele knelpunten in de samenwerking tussen verschillende inrichtingen met betrekking tot de geplaatste jongens dan duidelijk kunnen worden, en opgelost. Indien hiertoe wordt besloten, verdient het de voorkeur om met enkele 'lichtere' probleemgevallen te beginnen.

De trajecten

In het onderzoek zijn de dossiers van 24 deelnemers geanalyseerd met behulp van een monitor-vragenlijst. De onderzochte deelnemers zijn allemaal 16 of 17 jaar. Het merendeel heeft voortijdig de middelbare school verlaten. De meeste jongens hebben problemen thuis en verkeren in het criminele circuit.

Uit de evaluatie van de monitor-gegevens blijkt dat de deelnemers gemotiveerd zijn om toe te werken naar een 'normaal bestaan'. Het is niet alleen aan de jongens zelf om te kiezen voor WEP of ITB. Deelname aan één van beide trajecten is sterk afhankelijk van de beschikbare tijd tussen instroom en uitplaatsing. Het WEP-traject is minder intensief dan ITB zodat het binnen drie maanden kan worden doorlopen. ITB-trajecten duren maximaal acht of negen maanden. In principe kunnen in beide trajecten de vier modules worden gevolgd.

De modules training sociale vaardigheid en beroepsoriëntatie en -keuze zijn het meest door de jongens gevolgd (respectievelijk 20 en 19 maal). Deze modules zijn voor de meeste jongens noodzakelijke voorwaarden voor een vervolg in de richting van scholing en werk. De jongens leren luisteren, communiceren en zichzelf een houding te geven in serieuze, voor school en werk relevante omstandigheden. Bovendien leren jongens wat er te koop is op de markten van school en werk. Ze leren na te denken over hun eigen interesses en deze vervolgens realistisch af te stemmen op hun eigen mogelijkheden en op de eisen die de maatschappij hun daarbij stelt. In korte tijd wordt de jongens bijgebracht hoe zij moeten solliciteren en wat er van hen gevraagd wordt om een bepaalde opleiding te volgen of beroep uit te oefenen. De begeleiders van Werkstart geven hierbij niet alleen training maar testen de jongens ook.

De module onderwijs en opleiding is door twaalf jongens gevolgd. Zes jongens hebben deze module met succes afgerond. De belangrijkste oorzaken van uitval liggen in het te hoge niveau van cursus of opleiding, plotselinge overplaatsing buiten de regio of het direct kiezen voor een arbeidsplaats. Deze laatste oorzaak, gebrek aan tijd én een afkeer van school zijn redenen voor het niet-deelnemen aan de onderwijsmodule.

Werkstart heeft voor vijftien jongens met succes bemiddeld bij het vinden van een werkplek. Negen jongens hebben hun contract uitgediend wat tevens inhoudt dat drie jongens met een contract voor onbepaalde tijd nog steeds werken. De motivatie van de jongens is van belang voor het succesvol afleggen van het traject. Daarnaast is de intensieve begeleiding van Werkstart en de werkgever een succesfactor voor deze module. Net als bij de onderwijsmodule betekent uitplaatsing naar huis of internaat buiten de regio het vroegtijdige einde van het traject. Tenslotte vormen onvoldoende opvang thuis en het ontbreken van huisvesting bij uitplaatsing voor de jongen een rem op het traject.

Al met al hebben zeven jongens het ITB-traject volledig en met succes afgerond. Het WEP-traject is door twee jongens succesvol doorlopen. De vijftien andere jongens hebben wisselende resultaten geboekt. Slechts een enkeling heeft niet één van de modules onderwijs en opleiding of arbeidsplaats gevolgd. De overgrote meerderheid heeft geleerd wat er allemaal bij komt kijken om een opleiding te volgen of een beroep uit te oefenen. Bijna alle jongens hebben daar niet alleen over geleerd maar zijn daar ook in de praktijk mee in aanraking gekomen. Bovendien weten zij nu beter waar ze staan, wat ze kunnen en wat ze willen.

Het netwerk

Werkstart heeft een uitgebreid netwerk opgebouwd. Intern gezien is vooral de samenwerking met het JOC goed. Het aanbod van het JOC en dat van Werkstart is op elkaar afgestemd en men maakt gebruik van elkaars kwaliteiten. De deelname van Werkstart aan het voortgangsoverleg is van wezenlijk belang voor het functioneren. Datzelfde geldt voor de goede contacten met coaches van jongens.

De samenwerking met Amal heeft minder duidelijk vorm gekregen.

Een punt van aandacht in de samenwerking tussen JOC en Werkstart is de taakafbakening. Een goede taakafbakening is van belang, zeker zolang een jongen in het JOC zit. Vooral coaches van jongens moeten weten wat Werkstart wel doet en wat niet. Werkstart moet ervoor waken teveel hooi op de vork te nemen en haar begeleiding zoveel mogelijk beperken tot zaken die werk betreffen. Bewaking hiervan is ook een taak van het JOC.

Daarnaast zou het JOC nadrukkelijker een taak kunnen nemen in de nazorg van de jongens die uit de inrichting vertrekken, vooral als zij terug naar huis gaan. Dit zou een zekere ontlasting zijn voor Werkstart en de situatie van jongens ten goede kunnen komen.

Buiten de inrichtingen werkt Werkstart samen met een groot aantal instellingen voor beroepsoriëntatie en scholing, arbeidstoeleiding en hulpverlening. Bovendien onderhoudt het project banden met werkgevers; dit blijkt wel uit het feit dat men ondanks de problemen op de arbeidsmarkt erin slaagt werkplekken te realiseren. Er is door Werkstart een verbinding tot stand gebracht tussen justitiële organisaties en instanties voor arbeidstoeleiding en scholing. Het JOC en Amal hebben de beschikking gekregen over een netwerk voor arbeid, waarmee de verkokering enigszins is teruggebracht.

De positie van Werkstart in dit netwerk is soms kwetsbaar. Soms worden beslissingen genomen over jongens die de inspanningen van het project frustreren. Het project heeft geen enkele formele positie in het krachtenveld.

Wij bevelen aan dat het JOC zich hard maakt bij justitiële instanties, kinderrechters en andere beslissers om de overwegingen vanuit het project ook mee te laten wegen in beslissingen die over jongens worden genomen. Het moet aan de beslissers in elk geval bekend gemaakt worden dat een jongen in een bepaald traject zit.

Opleidingen

In de opleidingen doen zich knelpunten voor:

- jongens kunnen niet op elk gewenst moment instromen,
- het onderwijs voldoet inhoudelijk niet aan de behoeften van de jongens van Werkstart.

Het project is er niet in geslaagd deze knelpunten op te lossen. Dit was, gezien de aard van het onderwerp ook niet te verwachten. Wij bevelen aan blijvend aandacht voor dit probleem te vragen en dit te doen in samenwerking met andere projecten en initiatieven voor arbeidstoeleiding van jongeren met politie- en justitiecontacten.

Arbeidstoeleiding

Knelpunten op het terrein van de arbeidstoeleiding van jongens heeft Werkstart, samen met het project Nieuwe Perspectieven aan kunnen pakken. Het arbeidsbureau Nieuw-West heeft een consultant voor de jongeren van beide projecten aangesteld.

Er dreigen echter bezuinigingen bij het arbeidsbureau. Wij bevelen de begeleidingscommissie van Werkstart aan er bij het arbeidsbureau op aan te dringen dat deze functionaris gehandhaafd moet blijven. Hij is van belang voor het structurele functioneren van Werkstart en vergelijkbare initiatieven.

Bijlage 1

Lijst van geïnterviewden

Naam	Functie en organisatie
de heer H. Beerdsen	Hoofd Begeleiding JOC
mevrouw H. Hilhorst	Projectmedewerker Werkstart
mevrouw M. Janssen	Maatschappelijk werkster Jeugdreclassering SIJA (telefonisch)
de heer D. Karskens	Teamleider Jeugdreclassering SIJA (telefonisch)
de heer J. Krist	Directeur JOC
de heer J. Luiben	Vanuit de Dienst Facilitaire Zaken van het Ministerie van Justitie verbonden aan het Huis van Bewaring Havenstraat (telefonisch)
de heer H. Meertens	Leidinggevende bij Amal sinds juli 1994
de heer F. Schraven	Cursusouder van het Cursushuis
de heer R. Smit	Consulent Trajectbemiddeling Arbeidsbureau Nieuw-West
de heer H. Westerhoff	Coördinator project Nieuwe Perspectieven (telefonisch)
mevrouw L. Wibaut	Coördinator Werkstart
de heer J. Zahraoui	Interventiemedewerker project Nieuwe Perspectieven
	Twee vertegenwoordigers van een werkgever (wensen anoniem te blijven)